

Nr 16.

Ankom till riksdagens kansli den 5 februari 1926 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestämmelser rörande de statens järnvägar, statens vattenfallsverk, telegrafverket och postverket tillhöriga förnyelsefonder. (4:e avd.)

I en den 18 december 1925 dagtecknad, till riksdagen avlåten proposition (nr 26), vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, begärt riksdagens yttrande över i statsrådsprotokollet intaget förslag till bestämmelser rörande de statens järnvägar, statens vattenfallsverk, telegrafverket och postverket tillhöriga förnyelsefonder.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till återopade statsrådsprotokollet.

I 1925 års statsverksproposition (utgifter för kapitalökning bil. 1 sid. 1—2) erinrades, att chefen för kommunikationsdepartementet med anledning av de delvis olikartade system, som för närvarande tillämpas för avsättning till och uttagning från de under departementet lydande affärsdrivande verkens förnyelsefonder, i slutet av år 1923 anmodat dessa verk att gemensamt överlägga om grunderna härför samt att därvid även överväga möjligheten att åstadkomma enhetliga bestämmelser, utan intrång på verkens affärsmässiga rörelsefrihet och utan eftersättande av den nödvändiga anpassningen till verkens delvis vitt skilda karaktär i förevarande hänseende. Sådana överläggningar ägde sedermera rum genom särskilda delegerade från de olika verken, varvid jämväl uppmärksamhet ägnades åt förnyelsefondmedlens placering. Då det emellertid visade sig önskligt att underkasta resultaten av dessa överläggningar en överbearbetning i syfte att såvitt möjligt ernå klara riktlinjer och större enhetlighet i dessa frågor, tillkallade chefen för nämnda departement jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 27 september 1924 regeringsrådet L. A. V. Rydin och riksgäldsfullmäktigen, professor G. Kobb att i egenskap av sakkunniga inom departementet biträda vid utredningen av berörda frågor.

De sakkunniga, som bedrivit ifrågavarande utredning i samråd med representanter för verken, hava med skrivelse den 7 februari 1925 överlämnat betän-

kande med förslag till grunder för avsättning till verkens förnyelsefonder samt för användning och placering av förnyelsefondernas medel. Vid betänkandet har fogats en av vattenfallsstyrelsen gjord, den 27 september 1924 dagtecknad framställning om bemyndigande för styrelsen att investera 7,000,000 kronor av statens kraftverks förnyelsefonder i kraftverkens distributionsanläggningar, vilken framställning Kungl. Maj:t den 3 oktober 1924 överlämnat till de sakkunniga för att tagas i övervägande vid fullgörandet av det dem givna uppdraget.

Utlåtanden över betänkandet hava avgivits av de olika affärsverkens styrelser, statskontoret, riksräkenskapsverket samt fullmäktige i riksgäldskontoret.

Beträffande de *nuvarande grunderna* för avsättning till förnyelsefond vid ifrågavarande fyra verk får utskottet erinra om följande:

I de av Kungl Maj:t fastställda omkostnadsstaterna för *statens järnvägar* hava alltsedan år 1912 beräknats avsättningar till en förnyelsefond för bestående av kostnaderna för sådana förnyelsearbeten och anskaffningar, som äro avsedda att »ersätta genom förslitning och ålder åstadkommen värdeminskning av statens järnvägars egendom».

För egendom, vilken kan anses genom löpande underhåll uppehållen vid sitt bokförda nyvärde, verkställes dock ej avsättningar. Sålunda göres ingen avsättning för banans underbyggnad samt för mark, betongkonstruktioner på broar, tunnlar m. m. Ej heller sker avsättning för en del till banan hörande egendomsobjekt, vilka hava ett relativt ringa individuellt värde men förekomma i stort antal, såsom sliprar och stängselstolpar. Kostnaderna för utbyte av dessa bokföras som vanligt underhåll.

Avsättning sker med vissa procent av objektens bokförda värden. Dessa procenttal äro i princip så avvägda, att för visst objekt summa avsättningar beräknas kunna vid detsamma utrangering täcka slopningskostnaden, vilken ju motsvarar objektets nyvärde minskat med skrotvärdet. Bortses från det senare, blir alltså för objekt med tjuguarig livslängd avsättningsprocenten 5. Avsättningen sker gruppvis sålunda, att för samtliga föremål inom en objektgrupp, exempelvis räler och växlar, avsättes en klumpsumma, motsvarande viss procent av den sammanlagda bokförda anläggningskostnaden av de till gruppen hörande objekten.

Till belysning av omfattningen av de gjorda avsättningarna anser sig utskottet böra återgiva följande ur berättelsen om Statens järnvägars förvaltning under år 1924 hämtade uppgift:

Förnyelsefondens behållning var vid 1923 års slut	kr. 41,954,555: 94
Under år 1924 avsattes till förnyelse av:	
byggnader och anläggningar	kr. 4,930,260: —
rullande materiell	» 6,753,240: —
verkstadsinventarier	» 379,400: —
inventarier för stationära anläggningar	
för elektrisk tågdrift	» 98,000: —
ångfärjor	» 279,100: —
	» 12,440,000: —
byggnader och materiell för biltrafiken i Bohuslän	» 15,600: —
Vid slopning av rullande materiell m. m. tillfördes fonden »	106,814: 59
Summa under året disponibla medel	kr. 54,516,970: 53
Under året använda medel	» 11,662,739: 39
Behållning vid 1924 års slut	» 42,854 231: 14

De viktigaste av de härvid använda procentalen äro för husbyggnader 2, verkstadsbyggnader 2, räler och växlar 1.5, broar och viadukter 1.5, bangårds-maskinerier 2, signal- och säkerhetsanläggningar 2, telegraf och telefon 2, färjelägen 2, rullande materiell 3, sjöfartsmateriell 5, inventarier merendels 5.

Anmärkas må, att de under kristidens senare del tillämpade procentsatserna voro betydligt högre; enligt vad de sakkunniga upplyst, avsågs härmed att bereda »kompensation för penningens minskade köpkraft». Dessa tillägg hava numera på något undantag när upphört.

Vid *statens vattenfallsverk*, för vilket verk jämväl från och med år 1912 i fastställda omkostnadsstater upptagits avsättningar till förnyelsefond, ske dock dessa efter helt andra huvudgrunder, nämligen med viss procent — icke av vederbörande kraftverks och andra objekts bokförda värde — utan av årliga bruttoinkomsten å därifrån försäld energi m. m. Sålunda har Kungl. Maj:t enligt beslut den 5 februari 1915 föreskrivit, att till förnyelsefond för Trollhätte kraftverk skall årligen från och med år 1914 avsättas dels 7.5 procent av bruttoinkomsterna för elektrisk energi, som under året försålts från kraftverket, dock minst 100,000 kronor, dels ock ett belopp lika med samma förnyelsefonds räntevkastning under året, samt att, sedan förnyelsefonden uppgått till 50 procent av anläggningskostnaden för kraftverket, däruti icke inberäknat värdet av naturvattenkraften och markområden, avsättningarna till fonden skola upphöra, till dess den nedgått under detta belopp. Vid vartdera av Trollhätte och Södertälje kanalverk avsättes för närvarande årligen 5 procent av bruttoinkomsten av kanalavgifter.

Sammanlagt uppgingo de under 1923 vid statens vattenfallsverk verkställda avsättningarna till förnyelsefond i runt tal 1,800,000 kronor.

Vid *telegrafverket* har intill de allra sista åren allt underhålls- och ombyggnadsarbete bekostats direkt av driftmedel. I sitt med skrivelse den 7 november 1922 till Kungl. Maj:t överlämnade förslag till driftkostnadsstat vid telegrafverket för år 1923 upptog emellertid telegrafstyrelsen ett belopp under en ny titel, »avskrivning å vissa anläggningar». Om anledningen därtill anförde styrelsen, att de båda största telefonstationerna, de i Stockholm och Göteborg, trots ett planmässigt underhållsarbete alltmera vore utsatta för värdeminskning, så att de vid den tidpunkt, då de behövde ersättas med nya system, komme att vara så gott som värdelösa. Ungefär liknande vore förhållandet med de stora sjökablarna.

I anledning härav har i de av Kungl. Maj:t fastställda driftkostnadsstaterna för år 1923 och följande år funnits upptaget ett anslag för avsättning till förnyelsefond, för år 1923 uppgående till 2,200,000 kronor.

I fråga om uppehållandet av värdet å *postverkets* lösa och fasta egendom anförde generalpoststyrelsen i sitt utlåtande över riksstatskommitterades förslag, att då avsett vore att genom rikshuvudboken erhålla en fullständig och tillförlitlig sammanställning av statsverkets samtliga tillgångar, borde därmed enligt styrelsens förmenande förstås, att tillgångarna i avseende å fastigheterna skulle motsvaras av deras verkliga värde vid räkenskapsårets slut, och att i följd därav värdet icke borde bestämmas allenast efter det å egendomarna nedlagda kapitalet, utan upptagas med det belopp, som husen med tomter kunde anses vid en försäljning betinga eller på annat sätt beräknas äga. Beträffande de för postverkets räkning anskaffade inventarierna vore jämväl givet, att deras värde minskades år från år, så att den kostnad, som de ursprungligen betingat, icke sedermera utgjorde deras verkliga värde. Därför borde antingen en viss procent årligen avskrivnas å inventariernas bokförda värde eller inventarierna med viss tids mellanrum värderas och det därvid erhållna värdet upptagas i huvud-

boken. Däremot borde underhåll av såväl fastigheter som inventarier beräknas såsom driftkostnader.

Genom brev till generalpoststyrelsen den 15 september 1911 förklarade Kungl. Maj:t, att den uppfattning styrelsen sålunda uttalat icke till alla delar överensstämde med grunderna för den riksstatens nya uppställning, som av Kungl. Maj:t föreslagits och av riksdagen godkänts. Enligt dessa skulle det av staten i byggnader och inventarier nedlagda kapitalet *icke nedskriv*as, utan måste genom underhåll *uppehåll*as, varemot kostnaderna för nämnda underhåll vore att anses såsom driftkostnad. För att förekomma, att dessa underhållskostnader under olika år komme att trycka alltför ojämnt, fann Kungl. Maj:t lämpligt, att av postverkets inflytande trafikinkomster årligen avsattes vissa procent å olika slag av hus och inventarier till en förnyelsefond, samt uppdrog i anledning härav åt styrelsen att vid avgivande av förslag till omkostnadsstat för år 1913 förebriaga erforderlig utredning i detta hänseende.

Departementschefen har beträffande frågan om förnyelsefondernas *omslutning*, d. v. s. de objekt för vilka avsättning bör ske, anfört följande:

»På sätt framgår av de sakkunnigas betänkande och vattenfallsstyrelsens nyss återgivna yttrande, råda olika meningar mellan verken beträffande frågan, huruvida och i vad mån avsättning till förnyelsefond skall göras för inventarier. Det synes härvid riktigt, att under alla förhållanden kostnaderna för s. k. konsumtionsinventarier liksom utgifter för det dagliga och löpande underhållet bestridas direkt av driftmedel. I övrigt torde det huvudsakligen komma an på, att inventariestocken upprätthålles i sitt fulla värde vare sig detta sker genom systemet med avsättning till förnyelsefond eller med anlitan- de direkt av driftmedel. I allmänhet torde det dock finnas lämpligt, att avsättning till förnyelse sker för tekniska inventarier, såsom maskiner och dylikt, ävensom för övriga inventarier, därest desamma, såsom vid statens järnvägar och postverket, äro till antal och värde av större betydelse. Med hänsyn till föreliggande olikheter mellan verken såväl i sistnämnda hänseende som beträffande sättet för bokföringen av inventarier synes det emellertid mest ändamåls- enligt att överlåta åt verkens styrelser att själva träffa avgörande i den nu föreliggande frågan. Därest närmare bestämmelser framdeles finnas erforderliga, kunna sådana självfallet utfärdas av Kungl. Maj:t.

Att avsättning till förnyelsefond ej behöver ske beträffande sådana av vattenfallsstyrelsen åsyftade anläggningar vid fastighetsförvaltningen, för vilka underhållet framdeles skall av annan övertagas eller varför kostnaderna inom en nära framtid beräknas täckta genom inkomster av tomtförsäljningar, synes mig självfallet, och lärer något särskilt stadgande i sådant hänseende ej vara påkallat.»

I fråga om *grunderna* för avsättningarna erinrar departementschefen, att de sakkunniga ansett avsättning till förnyelsefond böra äga rum med vissa procent av vederbörande objekts bokförda värde (det i objekten ursprungligen investerade kapitalet) och så avvägas, att den totala avsättningen för ett objekt kunde vid detsammans utrangering täcka slopningskostnaden, vilken motsvarar objektets bokförda nyvärde minskat med skrotvärdet. Till denna mening har departementschefen anslutit sig, dock att Kungl. Maj:t då särskilda omständigheter därtill föranleda kan låta verken företaga högre eller lägre avsättningar.

Vad angår frågan, huruvida metoden med konstant avsättning eller metoden med stigande avsättning till förnyelsefond bör användas, framhåller departementschefen, att ingen meningsskiljaktighet förekommit därom, att konstant avsättning bör tillämpas vid de äldre verken och statens vattenfallsverks fastighetsförvaltning, vartill departementschefen jämväl för egen del ansluter sig.

Även såvitt angår statens vattenfallsverks kraft- och kanalverk har departementschefen funnit en övergång till systemet med likformig avsättning vara önskvärd. Då emellertid den föreliggande utredningen icke gäve tillräcklig ledning för bedömande av frågan på vad sätt eller när en dylik övergång bör äga rum, torde, på sätt de sakkunniga jämväl hemställt, vattenfallsstyrelsen tills vidare få använda systemet med stigande avsättning, varvid förutsättes, att styrelsen bör erhålla i uppdrag att inkomma till Kungl. Maj:t med utredning i berörda avseende.

Beträffande beräkningen utav *avsättningarnas procentuella storlek* anför departementschefen följande.

»Det är givetvis svårt att göra ett uttalande om, huruvida de hittills företagna avsättningarna varit riktigt avvägda. Då det göres gällande, att för stora belopp avsatts, synes man närmast syfta på avsättningarna till statens järnvägars förnyelsefond, vilken nått en avsevärd storlek. Fondens stora likvida belopp torde delvis förklaras av att en del av procentsatserna under kristidens senare del ökades i och för kompensation av penningens minskade köpkraft, vilket tillägg till procenttalen numera på något undantag när upphört, samt därav, att samtidigt på grund av de höga kostnaderna en stark återhållsamhet iakttoogs, då det gällde att utföra förbättringsarbeten.

Att frågan om avsättningens storlek årligen bör underställas Kungl. Maj:ts prövning i samband med framläggande av planer till driftkostnadsstater är självklart, alldenstund avsättningen är en driftutgift, vilken synes böra betraktas som en lika befogad årskostnad som verkets övriga driftutgifter. Uträknandet av procenttalen bör givetvis verkställas med största möjliga omsorg och samvetsgrannhet. En alltför omständlig procedur torde dock med hänsyn till de oberäkneliga faktorer, som förut antytts, vara av föga värde. Såväl då verkens styrelser i sina planer till driftkostnadsstater för år 1927 angiva de procenttal, de funnit lämpliga, som då verksstyrelserna efter vunnen erfarenhet kunna finna ändring i samma tal påkallad, böra deras förslag motiveras. Därest procenttalen befinnas vara uträknade i enlighet med de för avsättning antagna grunderna, synas de i regel böra följas vid fastställandet av driftkostnadsstaterna. Vid bestämmandet av avsättningens storlek torde det dock understundom komma att visa sig lämpligt eller måhända nödvändigt att vidtaga vissa jämförelser i förslagen, särskilt med hänsyn till penningvärdets växlingar.

Förslaget om utfärdande av föreskrift, att utgifter för försäkring av sådan egendom, för vilken avsättning till förnyelsefond äger rum, icke må förekomma efter utgången av nu förefintliga, dylik egendom berörande försäkringsavtals giltighetstid, finner jag välgrundat. En föreskrift härom synes dock icke böra utesluta, att Kungl. Maj:t undantagsvis, därest särskilda skäl kunna påvisas, medgiver försäkring jämväl av viss sådan egendom.»

Beträffande *användningen m. m.* av förnyelsefondernas medel har departementschefen anfört bland annat följande:

»De sakkunniga hava föreslagit, att frågan om fondmedlens användning även för ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar skulle underställas Kungl. Maj:ts prövning, därvid dock beträffande mängden av mindre arbeten endast klumpsummor skulle av Kungl. Maj:t ställas till förfogande. Då särskilt med hänsyn till den tolkning, jag ansett böra givas åt begreppen ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar, gränfall ofta kunna uppstå, vid vilka det kan vara svårt att avgöra, huruvida en kostnad är av natur att böra gäldas med förnyelsefondmedel, ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag i denna del, helst därmed skulle vinnas ett mera likformigt förfaringsätt för fondmedlens disposition vid de olika verken och någon nämnvärd ökning i arbetet eller svårigheter överhuvud taget ej skulle föranledas av den föreslagna anordningen. Jag delar även de sakkunnigas uppfattning, att när frågan gäller direkt utvidgning av en anläggning, förslaget om fondmedlens användning härför bör i varje särskilt fall underställas Kungl. Maj:t.

Såsom de sakkunniga framhållit, hava förnyelsefondmedel under de senaste åren i vissa fall disponerats jämväl för andra ändamål än ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar i den mening, som i det föregående inlagts i dessa begrepp. Därest av särskilda skäl — såsom att betydande överskott av förnyelsefondmedel finnas — en dylik disposition av dessa medel anses böra i framtiden ifrågakomma, bör sådant givetvis ej få ske utan att Kungl. Maj:t därtill meddelat tillstånd. I allmänhet läser Kungl. Maj:t ej underlåta att dessförinnan i frågan inhämta riksdagens medgivande. Så torde sålunda bliva fallet, därest det anses önskvärt att vid ersättande av värdeminskningen hos en anläggning direkt utvidga denna, men tvekan råder beträffande något i samband med arbetets utförande stående spörsmål exempelvis av sådan anledning, att man funnit det ej vara fullt klart, huruvida anläggningen bör bibehållas på den gamla platsen eller erhålla i viss mån förändrad karaktär. Riksdagens medgivande torde jämväl böra inhämtas, om kostnaderna för ett utvidgningsarbete eller merkostnaderna för anskaffande av objekt av ny typ äro betydande. Om det skulle befinnas ändamålsenligt att anlita en förnyelsefonds överskottsmedel för nyanläggningar och nyanskaffningar, som icke stå i samband med slopning, bör självfallet även en sådan fråga underställas riksdagen.

Därest för arbete eller anskaffning förutom förnyelsefondmedel jämväl anslagsmedel äro avsedda att komma till användning, bör förslaget om fondmedlens användning i likhet med vad hittills ägt rum anmälas för riksdagen i samband med anslagsäskandet.

De fondmedel, som icke omedelbart behöva anlitas för fyllande av fondernas egentliga uppgift, synas lämpligen böra erhålla av de sakkunniga förordad placering, d. v. s. tjäna såsom rörelsekapital, i den mån så anses erforderligt, samt till återstående del mot räntegottgörelse deponeras i riksgäldskontoret för minskande av kontorets behov av upplåning. Beträffande förnyelsefondmedels placering i riksgäldskontoret torde med anledning härav för ifrågavarande verk böra utfärdas bestämmelser av innebörd som de sakkunniga föreslagit. I

detta sammanhang må framhållas, att den ränta, som verken efter med riksgäldskontoret träffade överenskommelser om räntefot skulle uppbära å hos riksgäldskontoret deponerade förnyelsefondmedel, icke bör direkt gottskrivas vederbörande förnyelsefond utan ingå bland verkens driftinkomster.

Såsom tidigare omnämnts, har vattenfallsstyrelsen gjort framställning om bemyndigande att med återlämnande av 7,000,000 kronor av tidigare beviljade anslag till distributionsanläggningar investera motsvarande belopp av kraftverkens förnyelsefonder i dessa anläggningar. Syftet med denna framställning är huvudsakligen att kunna ernå en ökning i förnyelsefondernas ränteavkastning och tillika bereda möjlighet att, om så befinnes lämpligt, lämna ökade anslag till kraftledningslänefonden för utlåning till distributionsföreningarna. Riksräkenskapsverket har avstyrkt denna framställning på den grund, att en återbetalning av kommunikationsverken lämnade anslag skulle stå i strid mot budgetreformens principer. Oavsett huru härmed förhåller sig, torde redan av min förut angivna ståndpunkt rörande förnyelsefonderna framgå, att ett anlåtande av dessa fonders överskottsmedel för återbetalning av dylik beskaffenhet ej står i överensstämmelse med fondernas egentliga uppgift och avsedda användning. Därest distributionsföretag, som äro anslutna till statens kraftverk, av särskilda orsaker skulle vara i trängande behov att skyndsamt erhålla ekonomiskt stöd, torde däremot hinder ej böra möta för vattenfallsstyrelsen att med Kungl. Maj:ts tillstånd i varje särskilt fall disponera någon del av de till kraftverken hörande förnyelsefondernas överskottsmedel för direkt utlåning mot ränta till dylika företag, varvid givetvis tillfredsställande säkerhet skulle fordras.

Vad slutligen angår de framställda önskemålen om utbyte av beteckningen förnyelsefond mot annat ord, anser jag, särskilt som olika åsikter uttalats om, vilket namn borde ersätta det nu begagnade, skäl ej förefinnas att ändra den vedertagna benämningen.

De bestämmelser, jag sålunda förordat i fråga om förnyelsefonderna, hava följande innebörd:

Beträffande avsättning till förnyelsefond skulle Kungl. Maj:t

dels förklara, att statens järnvägars, statens vattenfallsverks, telegrafverkets och postverkets förnyelsefonder skola omfatta alla verken tillhörande objekt, vilkas värden ingå bland de bokförda tillgångarna, med följande undantag, nämligen sådana föremål, som icke undergå värdeminskning, egendom, vilken genom löpande underhåll uppehålls i sitt fulla värde, inventarier, i den mån deras fulla värde anses böra upprätthållas med anlåtande av enbart driftmedel, samt objekt, som finnas i förråd eller eljest redovisas under rubriken förlagsmedel;

dels föreskriva, att utgifter för försäkring av sådan egendom, för vilken avsättning till förnyelsefond äger rum, icke må förekomma efter utgången av nu förefintliga, dylik egendom berörande försäkringsavtals giltighetstid;

dels ock i fråga om grunderna för avsättning till förnyelsefond bestämma, att de beräkningar angående avsättning till sådan fond, som verkställas inom dessa verk, skola företagas på grundval av,

att avsättning äger rum med vissa procent av vederbörande objekts bokförda värde och så avväges, att den totala avsättningen för ett objekt kan vid det sammans utrangering täcka slopningskostnaden,

att, vad angår statens järnvägar, telegraf- och postverken samt statens vattenfallsverks fastighetsförvaltning, *kollektiv avsättning* verkställes, vilket innebär, att avsättningen sker gruppvis och på sådant sätt, att för samtliga föremål inom en objektgrupp en klumpsumma avsättes,

att, vad kraftverken beträffar, *individuell avsättning* tillämpas, innebärande, att särskild avsättning sker för varje i en och samma anläggning ingående objekt eller objektgrupp,

att, vad angår kanalverken, det må ankomma på vattenfallsstyrelsen att bestämma, huruvida kollektiv eller individuell avsättning skall tillämpas,

att vid statens järnvägar, telegraf- och postverken samt statens vattenfallsverks fastighetsförvaltning *konstant avsättning* äger rum, innefattande att avsättningen för ett objekt eller en objektgrupp blir jämnt fördelad på de olika åren,

att vid kraftverken och kanalverken användes metoden med *stigande avsättning*, enligt vilken metod till den procentiska avsättningen årligen lägges ett belopp, motsvarande ränteavkastningen å fondens kapitalbehållning, dock allenast intill dess en övergång till metoden med konstant avsättning lämpligen kan genomföras, samt vidare,

att lämpligt belopp avsättes för mötande av brand- och olycksfallsrisker och att hänsyn härtill tages vid procenttalens avvägande.

I och för bedömande av den erforderliga storleken av de årliga avsättningar till förnyelsefond skulle styrelserna för ifrågavarande verk åläggas att årligen vid framläggande inför Kungl. Maj:t av planer till driftkostnadsstater angiva de med ledning av ovan omförmälda grunder uträknade procentalen, varjämte styrelserna skulle äga att, därest erfarenhet giver vid handen, att ändring i dessa procenttal befinnes påkallad, under iakttagande av nämnda grunder i förslag till driftkostnadsstater upptaga de nya procenttal, som befunnits lämpliga.

Beträffande frågorna om användningen och placeringen av förnyelsefonds medel skulle Kungl. Maj:t förklara,

att förnyelsefondmedel skola användas för återställande i fullgott skick av objekt, vilkas brukbarhet i avsevärdare mån minskats (ersättningsarbeten), samt till anskaffande av nya objekt i ersättning för utrangerade (ersättningsanskaffning), men icke till bestridande av kostnader för det löpande underhållet,

att det skall åligga styrelserna att i slutet av varje år underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om fondmedels användande för ifrågavarande ändamål för det kommande året och i sådant syfte upprätta förslag i huvudsaklig överensstämmelse med de anvisningar i ämnet, som innefattas i de sakkunnigas betänkande, varefter Kungl. Maj:t för ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar ställer till verkens förfogande av förnyelsefondmedel dels vissa belopp för i förslagen särskilt uppgivna större arbeten och anskaffningar och dels klumpsummor för mindre sådana,

att, därest av särskilda anledningar förnyelsefondmedel anses böra tagas i anspråk för arbeten och anskaffningar, som även innefatta en utvidgning eller en av den tekniska utvecklingen icke föranledd ökning av kapaciteten eller avsevärd höjning av kvaliteten, eller för nyanläggningar och nyanskaffningar, som icke stå i omedelbart samband med slopning, eller eljest för ändamål, som ej är att hänföra till ersättningsarbeten eller ersättningsanskaffning, användning av förnyelsefondmedel för ifrågavarande ändamål icke må äga rum, med

mindre Kungl. Maj:t, efter att i förekommande fall hava inhämtat riksdagens medgivande, därtill lämnat tillstånd,

att, därest för arbete eller anskaffning förutom förnyelsefondmedel jämväl anslagsmedel äro avsedda att komma till användning, förslaget om fondmedels användande, för så vitt Kungl. Maj:t anser detsamma vara av natur att böra helt eller delvis godtagas, i enlighet med vad hittills i allmänhet ägt rum kommer att anmälas för riksdagen i av Kungl. Maj:t avlåtna propositioner om anvisande av nya anslag för vederbörande verk,

att, i den mån till förnyelsefond avsatta medel icke omedelbart behöva komma till användning för fyllande av fondens egentliga uppgift, verken må äga att placera medlen till lämpligt belopp såsom rörelsekapital,

att, för den händelse en fond utöver det belopp, som erfordras för rörelsen, skulle innehålla ytterligare medel, som ej behöva komma till omedelbar användning för fyllande av fondens egentliga uppgift, Kungl. Maj:t i överensstämmelse med vad som enligt kungl. brevet den 21 januari 1916 skett beträffande statens vattenfallsverk vill efter framställningar i ämnet lämna styrelserna för övriga ifrågakvarande verk generellt medgivande att överlämna sådana medel till riksgäldskontoret för förvaltning, samt

att, om vid deposition hos riksgäldskontoret vederbörande verk icke kan angiva den tid, då deponerat belopp behöver lyftas, det skall ankomma på Kungl. Maj:t att efter av verkets styrelse gjord framställning lämna tillstånd till beloppets lyftande.

Då frågan om huvudgrunderna beträffande avsättning till samt användning och placering av förnyelsefonderna är av stor ekonomisk betydelse för de berörda verken samt tidigare varit föremål för behandling i riksdagen, läser riksdagen böra lämnas tillfälle att yttra sig över det nu framlagda förslaget. Efter emottagande av riksdagens svar torde Kungl. Maj:t företaga den slutliga prövningen av förslaget och förordna om utfärdande av bestämmelser i ämnet.»

Nu gällande grunder för avsättning till förnyelsefond vid statens järnvägar, statens vattenfallsverk, postverket och telegrafverket äro av synnerligen växlande omfattning och innebörd. Bestämmelserna i ämnet härleda sig i stort sett från den vid 1911 års riksdag beslutade reformen med avseende å riksstaten m. m.

Medan vid statens järnvägar och postverket de årliga avsättningarna alltsedan dess verkställt med vissa procent å förekommande objekt och inventariegrupper bokförda värden, har vid statens vattenfallsverk såsom ledande grundsats gällt, att storleken av dessa avsättningar skolat sättas i visst förhållande till den årliga omsättningen vid anläggningarna, d. v. s. den årliga bruttoinkomsten av den energi, som försålts från de olika kraftverken. För telegrafverket, där först från och med 1923 förfarandet med förnyelsefondsavsättningar tillämpats, finnas inga bestämda normer fastslagna härför.

Med det i propositionen framlagda förslaget, vilket tillkommit på grundval av en av två tillkallade sakkunniga verkställd utredning, avses nu att erhålla enhetliga grunder för avsättningen till och användningen av de fyra kommunikationsverkens förnyelsefonder. Utskottet, som i allt väsentligt ansett sig

*Utskottets
yttrande.*

kunna biträda förslaget, får i avseende å vissa enskildheter av detsamma anföra följande.

Enligt departementschefens förslag skulle avsättningen till förnyelsefonderna ske konstant under de skilda anläggningarnas hela livslängd och de olika objektens hela användningstid. Utskottet har intet att erinra mot fastställande av en sådan norm, som redan för närvarande tillämpas vid såväl postverket som statens järnvägar. Ifrågavarande beräkningssätt, vilket i stort sett torde överensstämma med det vid större industriella företag i allmänhet tillämpade förfarandet, skulle nu komma till användning för samtliga fyra kommunikationsverken med undantag av statens vattenfallsverks kraft- och kanalverk. Vid dessa sistnämnda båda verk skulle avsättningen ske efter s. k. stigande beräkningsgrund, d. v. s. ökas i mån av växande tillslutning av abonnenter och utvidgad trafik. Om än sistnämnda metod måste anses i så måtto otillfredsställande, att härigenom till en mera oviss framtid i större eller mindre grad kan komma att uppskjutas avsättningar, vilkas tidigare verkställande varit önskligt, har utskottet ej heller i denna del velat motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag. Avgörande för utskottet har därvid varit svårigheterna för dessa jämförelsevis nya rörelsegrenar att, innan driften nått sin fulla utveckling och inkomsterna i tillräcklig grad ökats, bära alltför höga årliga utgifter. Denna synpunkt torde särskilt böra komma i betraktande, då fråga är om avvägningen av verkens taxor.

I propositionen förutsättes att de årliga avsättningarna skola äga rum med viss procent av de olika objektens bokförda värde. Å Kungl. Maj:t skulle ankomma att efter förslag från vederbörande verkstyrelse årligen fastställa avsättningens procentuella storlek. I betraktande särskilt av de betydande belopp, varom här är fråga — ensamt för statens järnvägars del under 1924 uppgående till cirka 12 miljoner kronor — vill utskottet framhålla vikten av att den utredning, som föregår avvägningen av dessa procenttal, bliver i möjligaste mån allsidig och fullständig, på det att å ena sidan vederbörande förnyelsefonder må kunna tjäna sitt ändamål, men å andra sidan ifrågavarande avsättningar icke så tilltagas att härigenom på omvägar uppstår ytterligare kapitaltillskott.

I avseende å själva användningen av förnyelsefondsmedlen har i propositionen förutsatts, att dessa skulle få disponeras i och för »återställande i fullgott skick» av objekt, vilkas brukbarhet i avsevärdare mån minskats (ersättningsarbeten) samt till anskaffande av nya objekt i ersättning för utrangerade (ersättningsanskaffning). Mot vad departementschefen i detta avseende uttalat, har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Beträffande de särskilda bestämmelser för avsättningen till förnyelsefonderna samt användningen härav m. m., vilka finnas utformade i propositionen, får utskottet framhålla, att utskottet icke underkastat dessa bestämmelser någon i detalj gående granskning. I huvudsak avse desamma att reglera de olika verkstyrelsernas befogenheter i förhållande till Kungl. Maj:t.

I överensstämmelse med vad för närvarande tillämpas, skulle riksdagens medverkan beträffande förnyelsefondernas disposition endast i undantagsfall

påkallas. Sålunda förutsättes i propositionen, att Kungl. Maj:t skulle äga utan riksdagens medgivande besluta om förnyelsefondsmedels användning, även då fråga är om arbeten och anskaffningar, som innebära viss ökning av kapaciteten (nämligen då denna ökning föranledes av den tekniska utvecklingen) eller en mindre höjning av kvaliteten ävensom beträffande nyanläggningar och nyanskaffningar, som stå i omedelbart samband med slopning av motsvarande äldre objekt eller eljest äro av mindre omfattning. Utskottet vill icke motsätta sig att i nu angivna fall beslutanderätten förbehålles Kungl. Maj:t, därvid dock utskottet förutsätter att riksdagens yttrande inhämtas, då fråga är om mera betydande utgifter.

Riksdagens medgivande torde jämväl i övrigt böra inhämtas i alla sådana fall, då förnyelsefondsmedel äro avsedda att disponeras på ett sätt, som innebär en avvikelse från nu angivna normer för dessa medels användning.

Ärenden, som avse såväl förnyelsefondsmedels som anslagsmedels användning för arbete eller anskaffning, lära ävenledes komma under riksdagens prövning i sammanhang med frågan om riksdagens anvisande av anslag för ändamålet.

Under åberopande av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,

att riksdagen må beträffande det riksdagen underställde förslaget till bestämmelser rörande de statens järnvägar, statens vattenfallsverk, telegrafverket och postverket tillhöriga förnyelsefonder i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla vad här ovan blivit i ämnet anfört.

Stockholm den 5 februari 1926.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius, A. C. Lindblad, Oscar Olsson, J. L. Widell, C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *C. G. Ekman, J. Nilsson* i Malmö, *O. Bergqvist, J. G. Walles, J. Jeansson, G. Kobb* och *A. R. Rooth*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *K. V. Rydén, A. Wiklund, S. Bengtsson* i Norup, *L. J. Carlsson-Frosterud, O. Olsson* i Kullenbergstorp, *E. Kristensson* i Göteborg, *J. Jönsson* i Revinge, *B. F:son Holmgren, E. Andersson* i Prästbol, *C. Lindskog* och *P. C. Jonsson*.
